

ΕΘΙΜΑ ΑΠΟΚΡΙΩΝ

Κυριακή της Τυρινής

Η τρανή Αποκριά

Η καθαυτή αποκριά με τα πολλά έθιμα είναι η τελευταία Κυριακή της Τυροφάγου, που λέγεται αλλιώς τρανή αποκριά, διότι τότε φθάνουν στο αποκορύφωμά τους τα φαγοπότια και τα γλέντια.

Ο Γ. Α. Μέγας αναφέρει: όταν φθάσει η Κυριακή αυτή, εκτείνονται στο έπακρο η ευθυμία, οι αθυροστομίες των μεταμφιεσμένων, οι άσεμνες εμφανίσεις και οι χοροί. Η ημέρα όλη περνά με την κίνηση των μασκαράδων, με τις επισκέψεις και προπάντων με τα πλούσια φαγοπότια, με κύριο γνώρισμα τα γαλακτώδη εδέσματα. Τον γενικό θόρυβο επιτείνουν οι εκπυρσοκροτήσεις των κροτίδων και των ρουκετών.

Δεν νοείται καλοπέραση και αποκριά χωρίς τα φαγοπότια: Είναι και αυτά ομοιοπαθητικές προσπάθειες για την ευφορία της γης, όπως αναφέρει ο λαογράφος Λουκάτος.

Τυρινή Εβδομάδα στην Αρκαδία

Μετά την Κρεατινή εβδομάδα ακολουθεί η Τυρινή Εβδομάδα, με έμφαση γιορτασμού την Τυρινή Κυριακή. Την εβδομάδα αυτή εξαφανίζονται από το σπίτι όλα τα κρεατικά. στα παλαιότερα χρόνια οι τσομπάνηδες μοίραζαν γάλα στους χωριανούς τους για να φτιάξουν τις γαλατόπιτες, τις μακαρονόπιτες και τυρόπιτες.

Οι νοικοκυρές ετοίμαζαν τα γαλακτερά φαγητά και γλυκίσματα για να κεράσουν τις μπούλες και τους φίλους. Τα ψάρια επιτρέπονταν στο σιτηρέσιό τους.

Το Σάββατο της Τυρινής οι γυναίκες έφτιαχναν τα ψυχούδια, μικρά στρογγυλά ψωμάκια με τη σφραγίδα στη μέση, σαν πρόσφορο. Την ημέρα αυτή μαζεύονται και τα παιδιά στα νεκροταφεία. Κάθονται καταγής. Παίρνουν από ένα ψυχούδι και λένε:

"Είδαμε δεν είδαμε. Θεός συγχωρήσει τα, τους περσινούς, τους φετινούς και τους απολησμονημένους".

"Νουνό προς νουνό, θεός συγχωρέσει"

"Κυράκα μας προς κυράκα μας θεός συγχωρέσει"

Οι γυναίκες μαζί με τα ψυχούδια, είχαν ένα σίδερο του σιδερώματος με αναμμένα κάρβουνα, για να τα ρίξουν μαζί με λιβάνι, επάνω στο μνήμα. Έτσι, στις ψυχές προτού φύγουν θα άφηναν μια μπουκιά ψυχούδι μουσκεμένο στο κρασί.

Έμφαση δινόταν την Κυριακή της Τυρινής.

Το πρωί ήταν ο καθιερωμένος εκκλησιασμός.

Το μεσημέρι το τραπέζι περιλάμβανε, πρώτα το τυροζούμι (αραιή άρμη για τους Χαβαραίους), βακαλάο, πλακί ή ψητό στη μπουγάνα με σκορδαλιά.

Ο βακαλάος τότε ήταν το φαί των φτωχών.

Συνοδευόταν από γαλατόπιτα την ξυπόλυτη, την οποία ονόμαζαν έτσι επειδή δεν είχε φύλλο.

Το βράδυ ετοίμαζαν μακαρόνια με μπόλικη μυζήθρα και με χοιρινό λίπος που συνοδευόταν από τηγανητό βακαλάο και κρασί.

Το πρώτο μακαρόνι τα κορίτσια το έβαζαν χωρίς να το δει κανείς, κάτω από το μαξιλάρι τους για να δουν ποιόν θα παντρευτούν.

Έτρωγαν και τη γαλατόπιτα ανάμεσα σε όλα, με ευχές "Καλή Σαρακοστή" και "ανάπαυση στις ψυχές των πεθαμένων".

Το γλέντι τέλειωνε με το ψήσιμο των αυγών στη θράκα ή μάλλον στη χόβολη, ένα για τον καθένα του σπιτιού, αλλά και για κάθε ζωντανό. Μερικά ίδρωναν και άλλα έσπαγαν. Σε κάθε τόπο ερμήνευαν το γεγονός διαφορετικά.

Το ιδρωμένο ήταν του Τεμπέλη και αυτού που έσκαγε ήταν "οι οχτροί του που σκάσανε από το κακό τους". Όσο πιο πολύ θόρυβο έκανε και διαλυόταν τόσο πιο τυχερός ήταν.

Αυτού που έσκασε το αυγό έλεγαν ότι θα παντρευτεί σε μέρη μακρινά.
Τα τσόφλια τα πετούσαν στην φωτιά. Καθώς έσκαγαν έλεγαν: έτσι να σκάσουν και οι εχθροί μας.
Κάπου από το αυγό της Κυριακής της Τυρινής έτρωγαν μόνο το μισό.
Το άλλα το πετούσαν για να το ολοκληρώσουν την Ανάσταση τρώγοντας το άλλο μισό, δείγμα του κύκλου της Σαρακοστής.
Με τα αυγά τελείωναν οι Αποκριές και με αυγά άρχιζε το Πάσχα.
Εκείνο το βράδυ έδιωχναν και τους ψύλλους από το σπίτι τους.
Έβγαιναν έξω φωνάζοντας τους γείτονες.
Αν ο γείτονας ξεχνούσε το έθιμο κι έβγαινε έξω του έλεγαν:
"Εμείς τους ξεχειμωνιάσαμε, εσείς να τους ξεκαλοκαιριάσετε".
Το κοινό τραπέζι μεταξύ όλων των συγγενών και φίλων γινόταν το βράδυ της τελευταίας Αποκριάς. Πρώτος ο παππούς καμάρωνε τη γενιά του, έκανε το σταυρό του, ευχόταν "Καλή Σαρακοστή" και "του χρόνου" μαζί με ορμήνιες:
Ομόνοια και γεροσύνη, γεροσύνη να' χουμε εμείς και τα ζα μας.
Επιβεβαιωνόταν το δέσιμο μέσα και από την διαδικασία του "συχώριου".
Τα αποφάγια του σπιτιού πήγαιναν στα τρία σημεία του χωραφιού ή τα θα τα έδεναν οι γυναίκες σε τρεις κόμπους, μέσα στα πατσαβούρια, ενώ έλεγαν: "Δένω την αλπού, τα φίδια, τις νυφίτσες, όλα τα σούρμενα και τα πετούμενα". Θα τα τοποθετούσε στη ρίζα των βάτων ένα αρσενικό παιδί.

Έθιμα διατροφής την Κυριακή της Τυρινής

Η Κυριακή της Απόκριω είναι η τελευταία μέρα που τρώνε κόκκινο κρέας.
Η εβδομάδα μεταξύ της Κυριακής της Απόκριω και της Κυριακής της Τυρινής είναι οι μέρες που τρώνε ψάρι, τυρί, γάλα και αυγά.
Ακόμη και κάποια παραδοσιακά σατυρικά τραγούδια μεταφέρουν το θέμα του αποχαιρετισμού του τυριού (Τύρος) και του καλωσορίσματος του κρεμμυδιού και του πράσου.
Στην Αρκαδία υπάρχει η παράδοση να τρώγεται το τυροζούμι, υδαρές βραστό με άγρια χόρτα σερβιρισμένο με κομμάτια τυριού μυζήθρα. Σερβίρεται σαν πρώτο πιάτο, ενώ όλοι όσοι κάθονται στο τραπέζι το τρώνε αφού πρώτα σηκώσουν το τραπέζι με τα χέρια τρεις φορές. Το κυρίως πιάτο είναι μακαρόνια πασπαλισμένα με πολύ τυρί. Κατά τη διάρκεια του απογεύματος, τα ανύπαντρα νεαρά άτομα θα κλέψουν ένα κομμάτι μακαρόνι και θα το βάλουν κάτω από το μαξιλάρι τους για να ονειρευτούν ποιον θα παντρευτούν.
Οι κοινότητες των Βλάχων των ορεινών περιοχών της κεντρικής Ελλάδας φτιάχνουν παραδοσιακές γαλατόπιτες, τυρόπιτες ή πίτες με τραχανά.
Στο νησί της Καρπάθου κατά την παράδοση όλοι καλούνται στο σπίτι του δημάρχου, όπου υπάρχει ένας μεγάλος μπουφές με ψάρι, γαλακτοκομικά προϊόντα, γλυκά φτιαγμένα με μυζήθρα, πουτίγκα ρυζιού και ποτό, που ονομάζεται σιτάκα καρυκευμένο με βούτυρο και μέλι.
Στη Μήλο και την Κέα τα υπολείμματα του φαγητού από τη γιορτή της Τυροφάγου μένουν στο τραπέζι μέχρι το επόμενο πρωί, για την περίπτωση που το φάντασμα του σπιτιού πεινάσει την νύχτα.
Έθιμο της Τυροφάγου είναι το βραδινό γεύμα να τελειώνει με αυγά, βρασμένα ή ψημένα στο τζάκι.
Σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας, τα μέλη της οικογένειας βάζουν τα αυγά τους κοντά στην θράκα του τζακιού για να ψηθούν και περιμένουν να δουν ποιανού το αυγό θα «ιδρώσει» πρώτο (σημάδι ότι αυτός ή αυτή θα έχουν καλή χρονιά).
Ο συμβολισμός αυτής της παράδοσης είναι ότι σφραγίζεται το στόμα με αυγό και ανοίγει το στόμα με αυγό το Πάσχα.
Άλλο παλιό έθιμο στην Καστοριά είναι το χασκαρις: ένα αυγό δένεται στο άκρο μίας

κλωστής και περνάει γρήγορα από στόμα σε στόμα. Το άτομο που καταφέρνει να το πιάσει είναι ο νικητής.

Τριώδιο

"ο άνθρωπος έχει πολλά προσωπεία, αλλά ένα πρόσωπο" (Νίκος Καζαντζάκης).

Τι είναι το Τριώδιο;

Τριώδιο είναι το βιβλίο της Εκκλησιαστικής Ακολουθίας των ύμνων που ψάλλονται από την Κυριακή του Τελώνου και Φαρισαίου, μέχρι και του Μ. Σαββάτου.

Με την εμφάνιση και τον βαθμιαίο καταρτισμό του σαρανταήμερου της νηστείας προ του Πάσχα, ακολούθησε και η ανάγκη της δημιουργίας σχετικής ασματικής ποίησης και της συλλογής της σε ένα βιβλίο.

Έτσι δημιουργήθηκε το εκκλησιαστικό βιβλίο Τριώδιο, το οποίο αρχικά περιείχε τρεις ωδές.

Περιλαμβάνει ιερά ποιήματα από τον 5ο ως τον 15ο αιώνα.

Το πρώτο έντυπο του Τριωδίου εξεδόθη στην ελληνική γλώσσα το 1522 μ.Χ.

Αποκριά: ετυμολογία, διάρκεια, προέλευση

Αποκριά ετυμολογικά σημαίνει μακριά από το κρέας (εκκλησιαστικά).

Είναι η περίοδος προετοιμασίας του ανθρώπου, ψυχικής και σωματικής, για να βιώσει το Θείο Πάθος και την ανάσταση του Σωτήρα Χριστού.

Η αποκριά διαρκεί τρεις εβδομάδες και ξεκινάει 60 μέρες πριν το Πάσχα. Ονομάζεται Τριώδιο. Η λέξη προέρχεται από το «τρεις ωδές» που σημαίνει οι τρεις ύμνοι που συνηθίζουμε να λέγε στην εκκλησία.

Ξεκινά την πρώτη Κυριακή, που αναφέρεται στο Ευαγγέλιο του «Τελώνη και Φαρισαίου».

Τη δεύτερη Κυριακή, που αναφέρεται στο Ευαγγέλιο του «Ασώτου Υιού».

Η τρίτη είναι της «Απόκρεω». Η τελευταία Κυριακή της αποκριάς είναι η «Τυρινή» (τυροφάγου).

Το τέλος της αποκριάς είναι την αυγή της επόμενης μέρας: η πρώτη μέρα της Σαρακοστής, που ονομάζεται Καθαρά Δευτέρα.

Η λέξη αποκριά γενικά δηλώνει ολόκληρο το χρονικό διάστημα των τριών εβδομάδων του Τριωδίου, πριν αρχίσει η περίοδος νηστείας που οδηγεί στη Μεγάλη Εβδομάδα και το Πάσχα.

Όταν λέμε "ανοίγει το τριώδιο", εννοούμε ότι αρχίζουν οι αποκριές.

Η πρώτη εβδομάδα του Τριωδίου λέγεται και Προφωνή ή Προφωνέσιμη, επειδή παλιά προφωνούσαν, δηλαδή διαλαλούσαν ότι άρχιζαν οι αποκριές. Η εβδομάδα αυτή λέγεται και αμόλυτη ή απόλυτη, επειδή τότε οι ψυχές των πεθαμένων βγαίνουν στον Πάνω Κόσμο.

Η πρώτη εβδομάδα τελειώνει την Κυριακή του Ασώτου.

Η δεύτερη εβδομάδα λέγεται Κρεατινή ή της Κρεοφάγου ή Ολόκριγια, επειδή έτρωγαν κρέας και δεν νηστεύουν Τετάρτη και Παρασκευή.

Η εβδομάδα αυτή γιορτάζεται με γλέντια και φαγοπότια χωρίς κανένα θρησκευτικό περιορισμό. Η Κυριακή της εβδομάδας αυτής, η Κυριακή της Απόκρεω, ονομάστηκε έτσι γιατί ήταν η τελευταία μέρα της κρεοφαγίας (από + κρέας) όλης της περιόδου του Τριωδίου.

Η τρίτη εβδομάδα λέγεται Τυρινή ή της Τυροφάγου, επειδή έτρωγαν γαλακτοκομικά προϊόντα. Από τη Δευτέρα, μια εβδομάδα πριν την Καθαρή Δευτέρα, άρχιζε η αποχή από το κρέας και επιβαλλόταν η χρήση τυριού και γαλακτερών σαν ενδιάμεση άσκηση μεταξύ κρεοφαγίας και νηστείας.

Από την Καθαρή Δευτέρα, αμέσως μετά την Κυριακή της Τυρινής, όλοι οι κανονισμοί της νηστείας επανέρχονται σε ισχύ. Ωστόσο η ελεύθερη χρήση του κρασιού μετατρέπει αυτή τη Δευτέρα σε αποκορύφωμα της αποκριάς.

Από την προτελευταία Κυριακή, την Κυριακή της Απόκρεω, πήρε την ονομασία της ολόκληρη η περίοδος των τριών εβδομάδων (από Τελώνου και Φαρισαίου μέχρι

Τυροφάγου) πριν από την Καθαρή Δευτέρα, πρώτη μέρα της Σαρακοστής. Όλη αυτή η περίοδος ονομάζεται λαϊκά και χωρίς μεγάλη συνέπεια "αποκριά" ή "αποκριές" ή "απόκριες", δηλαδή μέρες αποχής από το κρέας, σε αντίθεση με τη "Σαρακοστή", δηλαδή τις σαράντα μέρες νηστείας.

Αποκριά (λαογραφικά)

Η περίοδος αυτή συνδυάζεται με το έθιμο του «Καρνάβαλου» που είναι η θεότητα της Αποκριάς. Είναι έθιμο του γλεντιού, της ψυχαγωγίας, του «μασκαρέματος».

Προέλευση αποκριάς

Η ελληνική αποκριά έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα.

Συνδέεται με την λατρεία του Διονύσου, θεού του κρασιού και των εορτασμών.

Ετυμολογία της λέξης: καρναβάλι

Η λέξη καρναβάλι ετυμολογικά προήλθε από τις λατινικές λέξεις:

κάρνε (κρέας) και λεβάρε (αίρω, σηκώνω): *carnem levare* που σημαίνει διακοπή της βρώσης κρέατος. Στα ελληνικά η λέξη αποκριά σημαίνει αποχή από το κρέας, παύση της κρεοφαγίας.

Εκδοχές για την προέλευση του Καρναβαλιού:

Προέρχεται από τις παγανιστικές τελετουργίες των αρχαίων Ελλήνων και τις γιορτές προς τιμή του Διονύσου, θεού του κρασιού και της ευθυμίας. Από τα Σατουρνάλια ή τα Λουπερκάλια των Ρωμαίων.

Από την μεταφορά των Καλανδώντων Ρωμαίων από την αρχή του έτους στην αρχή της Άνοιξης.

Από τη συγχώνευση εθίμων που υφίστανται από την αρχαιότητα και έχουν σχέση με την αναγέννηση της φύσης.

Γιορτάζονταν και βιώνονταν δυναμικά από το λαό μας. Οι άνθρωποι μεταμφιέζονταν σε σατύρους ή φορούσαν μάσκες και ξεχύνονταν στους δρόμους και στις γειτονιές με τολμηρές φράσεις και πράξεις.

Η παράδοση του καρναβαλιού εξαπλώθηκε και σε άλλα μέρη του κόσμου μέσω της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου.

Οι παγανιστικές πρακτικές ήταν τόσο βαθιά ριζωμένες που δεν καταργήθηκαν τελείως. Όταν εμφανίστηκε ο χριστιανισμός, αν και οι άνθρωποι σταμάτησαν να λατρεύουν τους θεούς του Ολύμπου, οι συνήθειες των Ελλήνων να μεταμφιέζονται και να γιορτάζουν στους δρόμους παρέμειναν.

Σε όλες σχεδόν τις περιοχές της πατρίδας μας γιορτάζονταν οι Αποκριές με τον ίδιο τρόπο, με μικρές διαφορές ή παραλλαγές από περιοχή σε περιοχή.

Το Γαϊτανάκι - γαϊτάνι (έθιμο αποκριάς)

Παραδοσιακό παιχνίδι

Από τα λίγα έθιμα που διατηρούνται αυτούσια ως τις μέρες μας, το γαϊτανάκι είναι ένας χορός που δένει απόλυτα με το χρώμα και το κέφι της αποκριάς.

Το γαϊτανάκι πέρασε στην Ελλάδα από πρόσφυγες του Πόντου και της Μικράς Ασίας και έδεσε απόλυτα με τα άλλα τοπικά έθιμα, αφού η δεξιοτεχνία των χορευτών αλλά και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του δεν αφήνουν κανέναν αδιάφορο!

Δεκατρία άτομα χρειάζονται για να στήσουν το χορό. Ο ένας κρατά ένα μεγάλο στύλο στο κέντρο, από την κορυφή του οποίου ξεκινούν 12 μακριές κορδέλες, καθεμιά με διαφορετικό χρώμα.

Οι κορδέλες αυτές λέγονται γαϊτάνια και δίνουν το όνομά τους στο έθιμο. Γύρω από το στύλο, 12 χορευτές κρατούν από ένα γαϊτάνι και χορεύουν μαζί, σε 6

ζευγάρια, τραγουδώντας το παραδοσιακό τραγούδι.

Καθώς κινούνται γύρω από το στύλο, κάθε χορευτής εναλλάσσεται με το ταίρι του κι έτσι όπως γυρνούν πλέκουν τις κορδέλες γύρω από το στύλο δημιουργώντας χρωματιστούς συνδυασμούς.

Ο ένας χορευτής περνάει τη μια φορά μέσα και την άλλη από έξω από τον άλλον και έτσι οι κορδέλες πλέκονται πολύχρωμες πάνω στο κοντάρι δημιουργώντας διάφορα χρωματιστά σχέδια.

Όταν πια οι κορδέλες τυλιχτούν γύρω από το στύλο και οι χορευτές χορεύουν όλο και πιο κοντά σε αυτόν, τότε ο χορός τελειώνει και το στολισμένο γαϊτανάκι μένει να θυμίζει το αποκριάτικο πνεύμα.

Πιθανόν ο κυκλικός αυτός χορός να υποδηλώνει τον κύκλο της ζωής, από την χαρά στην λύπη, από τον χειμώνα στην άνοιξη, από την ζωή στον θάνατο και το αντίθετο.

Παραλλαγές

Αυτό το έθιμο αναφέρεται και σε περιοχές όπως η Θεσσαλία (Καλλιπεύκη κ.α.), όπου την ομάδα πλαισίωναν και διάφορα άλλα εθιμικά πρόσωπα όπως ο Γκαραγκιοζής, το Γκαραγκιοζόπουλο, οι Κλέφτες κ.ά. με ανάλογη μεταμφίεση.

Το Γαϊτανάκι όμως απαντά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, όπως στην περιοχή της Ρόδου όπου χορεύεται με πιο απλουστευμένη χορευτική μορφή (Κριτινιά) ή ως σκωπτικός χορός, χωρίς τις χορευτικές περιπλοκές του θεσσαλικού δρωμένου.

Αποκριάτικα Τραγούδια

Ήρθες και πάλι τρελό καρναβάλι

Ήρθες και πάλι

τρελό καρναβάλι

παντού σκορπώντας

γέλια, χαρά

και τη ζωή την έχεις μεταβάλλει

σε πανηγύρια και ξεφωνητά.

Πηδάς και χορεύεις

τρως και μεθάς

παντού σκορπώντας

γέλια, χαρά

και πέφτουν επάνω σου

σαν τη βροχή

οι σερπαντίνες και τα κομφετί.

ΚΑΛΕΣ ΑΠΟΚΡΙΕΣ!!!